Ensam över Atlanten

Bertil Enbom- illustration/text Jürgen Asp

En natt för 50 år sedan seglade en ensam svensk båt in i Newports hamn efter en stormig Atlantsegling på 42 dygn. Med en motor som gett upp timmarna innan, förtöjde båten vid en brygga. Utan mottagningskommité eller fanfarer. Mannen vid rodret hette Bertil Enbom och båten han seglat med var en Havsfidra vid namn ”Fione”, en av deltagarna i OSTAR 1968. Med den minsta båten skulle han senare vid angöringen få höra att han kommit in på en andra placering på handikap, framför betydligt större och snabbare båtar, och efter Englands stora seglare ”Sir Thomas Lipton” seglad av Geoffrey Williams.

När jag som ung jolleseglare i Uddevalla på 60-talet fick höra talas om Bertil´s atlantsegling, lade jag till honom som en av mina idoler och hjältar. Han förkroppsligade inte bara en pojkdröm utan visade också vägen för det som skulle bli mitt och andras brinnande intresse och drömmar om ensamseglingar bortom horisonten.

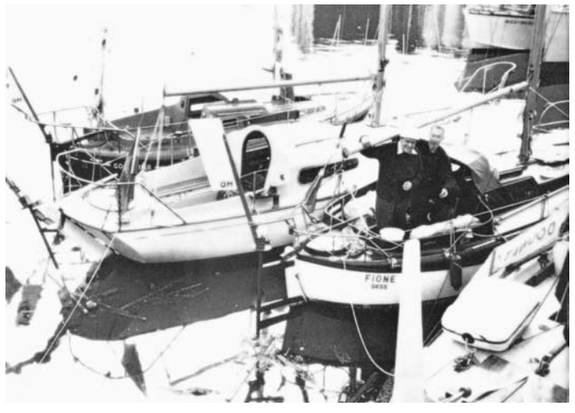

Goodwin, Wileca och Fione sida vid sida i Plymouth

Bertil och hans båt var inte den enda svenska deltagarna det året över Atlanten. Åke Matsson seglade också han en Havsfidra (omskriven i ”Kryss”…….). I motsats till Bertil, som satsade ur egen ficka och med egna medel, var Åke sponsrad av Fiskätra Båtvarv. Men brist på dricksvatten och hjälp utifrån diskvalificerade Åke från vidare deltagande. Den tredje svensken, William Wallin, seglade sin ”Wileca”. Kylan och en släng av malaria gjorde att han valde att bryta kappseglingen till USA och lägga om kursen söderut mot varmare latituder.
Kvar som enda svensk var Bertil.

Han hade optimerat sin lilla Fione med aluminiummast, något som inte var standard på Fidran och en större genua som han skotade ända till sittbrunnen. Den stående riggen var lättare och utrustningen var helt inriktad på att segla fort. Inget lämnades åt slumpen.

För att få ombord all proviant, vatten och det som krävdes för en snabb och lyckad översegling, valde han att surra livflotten och delar av provianten i sittbrunnen. De 120 liter vatten han hade med sig var uträknat, och han skulle bara behöva använda 36 liter per veckan. Vattendunkarna flyttade han till lovart som trimballast. Hans konkurrenter hade valt torkad mat som behövde värmas och tillredas med vatten. Bertils konserver innehöll redan vätska och kunde ätas utan att värmas, om så krävdes.

Bertils hemliga vapen: en äggklocka!

Vid starten sa ledningar att Fione var den bäst utrustade båten i flottan. Men så hade han också gjort grundliga förberedelser med två års seglingar och arbete med utrustningen innan starten. Många av deltagarna hade precis lyckats sjösätta sina båtar och inte hunnit prova ut dem innan starten i Plymouth. Bertil däremot var väl förtrogen med sin Fione och det skulle visa sig veckorna framöver.

Det var ingen lätt uppgift Bertil hade ombord på ”Fione”. Med större och snabbare konkurrenter, som dessutom var sponsrade, seglade han ändå stundtals lika fort som Chichester gjort åren innan med Gipsy Mouth 3, en betydligt större och tyngre båt! Den lunga starten, då han fick paddla ut Fione, skulle snart bytas ut mot orkanstyrkor under flera dagar och slå omkull Fione flertalet gånger. Orkanen ”Brenda” drog in över deltagarna och mötte dem med hårda vindar och besvärlig sjö.
Vindinstrumentet han hade ombord var en handhållen vindmätare som gav upp efter alltför mycket saltvatten. När sjön slog omkull ”Fione” i det hårda vädret, visade mätaren på 8 m/sek. De andra deltagarna upplyste Bertil senare att vindarna hade orkanstyrka på 32 m/sek!

Fiones maxgenua satt utanför Englands kust.

Hans kamera levde sitt eget liv och trivdes egentligen bäst iland. Så fort den kom ombord ville den inte vara med. Så Bertils recept var att förvarade den i sovsäcken innan han tog ut den och fotograferade. Troligtvis svällde filmen i kameran till sjöss enligt Bertils egen utsago.

Bertil hade ett strikt 20 minuters sovprogram”och ”att göra listor” på skottet i kajutan. Allt för att driva sin lilla ”Fione” maximalt till målet i Newport: Håller vi bästa kurs? Går det att föra mer segel? Går det att skota bättre? Går det att föra spinnacker? Går det att sätta en fock flying? Seglar vi på den bogen som för oss snabbast till målet? Kontrollera att inget skaver.

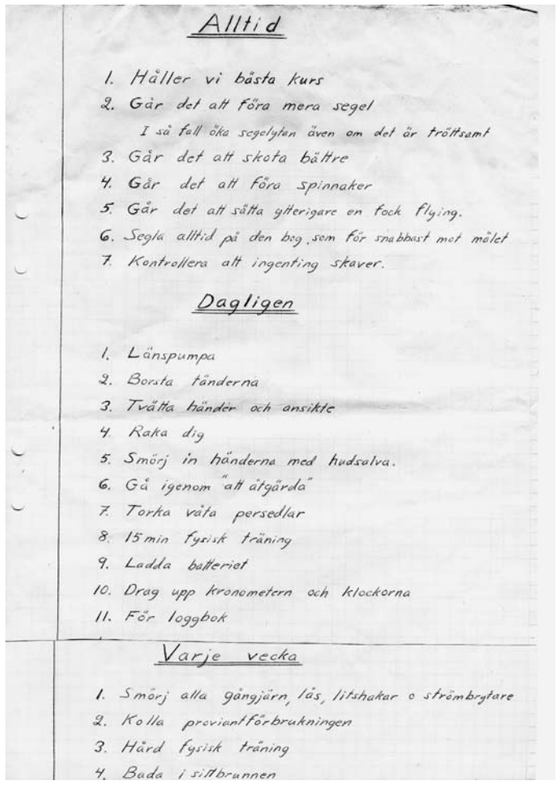

Alltid

1. Håller vi bästa kurs
2. Går det att föra mera segel
   I så fall öka segelytan även om det är tröttsamt
3. Går det att skota bättre
4. Går det att föra spinnaker
5. Går det att sätta ytterligare en fock flying.
6. Segla alltid på den bog som för snabbast mot målet
7. Kontrollera att ingenting skaver.

Dagligen

1. Länspumpa
2. Borsta tänderna
3. Tvätta händer och ansikte
4. Raka dig
5. Smörj in händerna med hudsalva.
6. Gå igenom ”att åtgärda”
7. Torka våta persedlar
8. 15 min fysisk träning
9. Ladda batteriet
10. Drag upp kronometern och klockorna
11. För loggbok

Varje vecka

1. Smörj alla gångjärn, lås, litshakar o strömbrytare
2. Kolla proviantförbrukningen
3. Hård fysisk träning
4. Bada i sittbrunnen

Brevid satt anteckningar som han skulle göra dagligen:

Länspumpa, borsta tänderna, tvätta händer och ansikte, raka sig, smörja händerna med hudsalva, gå igenom ”att åtgärda”, torka våta persedlar, 15 minuters fysiskt träning, ladda batterierna, dra upp kronometer och klockorna, föra loggbok… och för att inte glömma ”varje vecka”: Smörj alla gångjärn, lås, tishakar och strömbrytare, kolla proviantförbrukningen, hård fysisk träning och… bada i sittbrunnen. Några bad i sittbrunnen blev det inte för Bertil då båten och skepparen oftast var överspolad av Labradorströmmarnas kalla vatten. Och den fysiska träningen fick han av att arbeta ombord i en båt som kunde röra sig ganska våldsamt.

Livet ombord i den lilla Havsfidran var stundtals svårt. Den 12 juni skrev Bertil i sin loggbok: ”Väldigt skvalpigt. 3 rullar på storen. Tycker det blåser, men kan inte säga varifrån. Seglen slår fruktansvärt. Gajen och rullveven blåste överbord inatt. Sjön var enormt grov. Jag vaknade mitt i natten av allt som surrats på hyllan i lovart hade störtat ner över mig. Dunkarna i akterpiken som legat osurrat hamnade på durken nedanför mig koj. Ankaret som låg under durken gav sig väg, och durkbräderna lossnade. Det var ren tur att ankaret fastnade och inte föll över mig och krossade mig i sömnen. Sjön var så kraftig att en av ölburkarna under min koj plattades till halva sin bredd.” Vid ett tillfälle skadades Bertils vindroder och tvingade honom att handstyra långa tider.

Bertil Enbom utanför Newport

Bertil hade inte bara stormar och svår sjö att bemästra. Hans motståndare var både större och sponsrade.

”Sir Thomas Lipton”

Bland deltagarna fanns Eric Tabarlays ”Pen Duick 4”på 65 fot (som fick avbryta p.g.a. en kollision efter starten) och ”Sir Thomas Lipton” på 57 fot, seglad av engelsmannen Geoffrey Williams.

Bertil hälsas välkommen i Newport.

Hans konkurrenter seglade med dåtidens kraftiga radiosändare och fick både fakta om väder, vindar och positioner från en dator i London. Dom sponsrades av företag som såg sig ha en chans att få publicitet och ära i en vinnande båt. Bertil hade inget av detta. Oddsen var inte till Bertils favör vid starten, men desto mer blev hans andraplacering mer uppmärksammad. En respekterad engelska tidning beskrev Bertils segling som ”one of the most remarkable small boat voyages!” Och en av de engelska deltagarna lär ha sagt innan starten: ”Det är ett rysligt dyrt sätt att färdas andraklass på!” Förvisso, men också en livsupplevelse!

Hemtransporten ombesörjdes av (kolla med Bertil om fartygsnamnet). Med Fione och Bertil på fartygsdäcket möttes de av pompa och stå vid inseglingen till Göteborg och Frihamnen. Cirkeln var sluten och mission accomplished!

Jag tog mig friheten att söka upp Bertil i Uddevalla för att få träffa denna seglare som betytt så mycket för mina och andras seglardrömmar. Vi möttes hemma i Bertils och hans fru´s hus i Uddevalla och samtalade om seglingen, maten, vädret och alla händelserna kring den där sommare året 1968. Hans blick är stadig och leendet stort. Med sina 80 år är han en glad och aktiv man som imponerar, och som berättar målande om seglingen, som om det vore igår. En levande legend i svensk seglarhistoria som delar sin plats bland de stora ensamseglare, de som vågat och vunnit i en liten båt över ett stort hav.

Bertil Enbom hemma vid sin dator.

---

38 startade, 18 båtar tog sig över till USA.
Den vinnande båten ”Sir Thomas Lipton” seglad av Geoffrey Williams tog sig över på 25 dagar.
Det rådde en viss diskussion hurvida han skulle diskvalificeras då han gick på styrbordssidan av Nantucket Lightship, men Bertil som den gentleman han är, hade inga intentioner att föra frågan vidare.

För att hålla kvar den ursprungliga tanken har ”Jester Challanger” tagit upp stafettpinnen och anordnar numera flera olika seglingar i samma anda som drev de fem handfasta Brittiska seglare att ta steget ut i det okända 1960 och korsa Atlanten.
I år går seglingen Plymouth- Baltimore/ Irland och följs upp av Azorerna 2020. Året därpå lämnar båtarna Plymouth för att än en gång ta sig till Newport/USA. Båtarnas maxläng är 30 fot och de som seglar är oftast osponsrade och glada seglare i alla åldrar. De ser det mer som en bedrift och dröm att förverkliga, än att vinna och få berömmelse. Allt i Jesters anda, och för att hedra Bertils och alla de som genomlevt bedrifterna att korsa ett kallt och blåsigt hav i små båtar.

Idag heter kappseglingen ”The Transat” och nu avverkar man samma sträcka på 8 dagar. Det som började som en vadslagning om vem som först skulle nå Newport ensam, har nu utvecklats till en mediacirkus, med sponsorer som står på kö för att synas och vinna. Insatserna är höga och kostnaderna rullar på.